

Aktivita členských států WTO v Mechanismu přezkoumávání obchodní politiky

JAN KARLAS, MICHAL PARÍZEK

The Activity of WTO Member States in the Trade Policy Review Mechanism

Abstract: This article explores the variation in the reviewing activity of the member states of the World Trade Organization (WTO) in the Trade Policy Review Mechanism (TPRM). It puts forward a comprehensive descriptive account of the member states' reviewing activity in the TPRM in the years 2013 and 2014. The account is based on a quantitative analysis of 12 000 written questions and a quantitative and content analysis of more than 8000 statements made within the TPRM in the given period. Empirically, we identify a gap between the reviewing activity of several of the largest actors, namely Canada, China, the EU, and the USA, and that of the rest of the WTO membership. Nevertheless, we also find out that the TPRM is not dominated by the most powerful actors since a relatively high number of the member states display a considerable amount of reviewing activity.

Key words: World Trade Organization, Trade Policy Review Mechanism, trade policy, international institutions, international organizations, monitoring, transparency.

Monitorování jednání členských států nepochybně představuje jednu z ústředních funkcí Světové obchodní organizace (*World Trade Organization* – WTO). Jedna ze čtyř příloh Dohody o zřízení WTO se zcela věnuje této funkci a vytváří Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky (*Trade Policy Review Mechanism* – TPRM)¹ jako komplexní monitorovací platformu. Tímto způsobem ustavili zakladatelé WTO monitorování jako jeden z pilířů organizace, společně s vytvářením pravidel a řešením sporů. Význam monitorovací funkce je zcela zjevný v praktickém fungování organizace. Jako jeden z příkladů může sloužit to, že počet jednotlivých přezkumů obchodní politiky (*trade policy reviews*) uskutečněných v rámci TPRM od založení WTO v roce 1995 nedávno přesáhl čtyři sta. Celkové úsilí vkládané do monitorování ukazuje, že tato funkce vskutku představuje jedno z opodstatnění existence WTO.

Význam monitorovací funkce WTO je poněkud v rozporu s omezeným výzkumem týkajícím se této funkce a především TPRM jako jednoho z jejích hlavních nástrojů. Výzkum přímo zaměřený na TPRM sestává zhruba ze dvou desítek studií, které spadají do dvou kategorií. Zaprvé se část těchto studií zabývala formálním designem TPRM (viz například Blackhurst 1988; Qureshi 1990; Mavroidis 1991). Tyto studie pocházejí vesměs z devadesátých let předcházejícího století, kdy TPRM začal fungovat. Omezují se na popis formálního nastavení Mechanismu a jeho možný vývoj s ohledem na daný mandát. Zadruhé se pozdější příspěvky soustřeďující se na TPRM věnují i jeho praktickému fungování (například Conzelmann 2007; Ghosh 2010; Laird – Valdés 2012). Nabízejí nicméně převážně obecný popis fungování Mechanismu, aniž by prováděly jeho podrobnější empirickou analýzu.

Náš článek usiluje o rozšíření v současnosti omezených empirických poznatků o praktickém fungování TPRM. Tento mechanismus se skládá ze dvou fází. První z nich sestává z podávání zpráv státem, který je předmětem daného přezkumu, a sekretariátem WTO. Druhou fází tvoří posuzování prováděné především členskými státy. Protože máme v tomto článku v úmyslu uskutečnit maximálně podrobný rozbor jedné ze dvou fází TPRM, vynecháváme podávání zpráv a omezujeme svou pozornost na posuzovací aktivitu členských států (dále jen posuzovací aktivita). Zaměření na posuzovací aktivitu dává smysl ze dvou důvodů. Zaprvé, zatímco zpráva státu a zpráva sekretariátu WTO jsou povinnou a vždy přítomnou součástí každého přezkumu, to, zda ostatní státy do přezkumu aktivně vstoupí, záleží pouze na jejich vůli. Potenciálně tedy můžeme očekávat výraznější rozdíly v posuzovací aktivitě jednotlivých států. Zadruhé je posuzovací aktivita relativně rozsáhlá, a to ve smyslu aktérů i výstupů. Ze skutečnosti, že každý členský stát se může účastnit jakéhokoliv přezkumu, plyne, že posuzovací aktivita může trvale zahrnovat aktivní působení většího počtu států.

Pokud jde o název Mechanismu, respektujeme, že oficiální český překlad používá pro slovo *review* termín *přezkoumávání*. Tento termín v souladu s tím pro pojmenování TPRM jako celkového mechanismu používáme. Nicméně pro označení námi zkoumané fáze monitorování (*reviewing*) používáme termín *posuzování*. Vede nás k tomu několik důvodů. V prvé řadě tento termín odpovídá podstatě příslušné fáze monitorování v mezinárodních institucích tak, jak ji chápe obecná literatura o mezinárodních institucích. Dále považujeme za podstatné i to, že přezkoumávající státy skutečně v rámci TPRM posuzují nebo hodnotí. Svědčí o tom obsah jejich vstupů do tohoto procesu. Hodnocení jako součást TPRM navíc připouští i text Dohody o zřízení WTO: „*Mechanismus přezkoumávání tak umožňuje pravidelné kolektivní zvážení a zhodnocení celého spektra obchodní politiky a obchodních praktik jednotlivých členů [...] Posouzení obchodní politiky podle mechanismu přezkoumávání se provádí v příslušném rozsahu v souvislosti s širšími ekonomickými a rozvojovými potřebami, politikou a cíli dotyčného Člena...*“ (World Trade Organization 1995: A; citováno dle Ministerstva zahraničních věcí ČR 1995; zvýraznili autoři).

Cílem tohoto článku je poskytnout komplexní rozbor posuzovací aktivity členských států v TPRM. Tento rozbor se zakládá především na rozsáhlém a původním datovém souboru, který zaznamenává vstupy členských států do všech 41 přezkumů, které se uskutečnily v letech 2013 a 2014. Pokrývá oba druhy vstupů, které se vážou k posuzovací aktivitě, tedy písemné otázky i prohlášení na zasedáních. Konkrétně si klademe v tomto článku dvě následující výzkumné otázky: 1) *Jaké úrovně dosahuje celková posuzovací aktivita jednotlivých členských států?* 2) *Vykazují jednotlivé členské státy vyváženou aktivitu v rámci různých dílčích indikátorů posuzovací aktivity?*

Cílem článku není vysvětlovat zjištěné rozdíly v posuzovací aktivitě jednotlivých států. Vycházíme ze skutečnosti, že poznatků o posuzovací aktivitě států ve WTO je nedostatek, a to právě i na úrovni prosté systematické deskriptivní analýzy. Proto se také v této počáteční fázi výzkumu soustředíme na popis rozdílů v posuzovací aktivitě, neboť tento popis nevyhnutelně tvoří předpoklad jakéhokoliv systematictějšího rozboru daného tématu. Případy analyzovanými v textu jsou jednotlivé členské státy WTO a jejich posuzovací aktivita v TPRM v letech 2013 a 2014. Na tyto dva roky se zaměřujeme proto, že představovaly dva poslední ukončené roky posuzování, kdy jsme zahájili náš výzkum. Navzdory tomu, že jde o poměrně krátké časové období, vztahují se k němu rozsáhlá data představovaná otázkami a prohlášeními přezkoumávajících států. Tato data doplňujeme i o rozhovory provedené s představiteli členských států WTO a jejího sekretariátu.

Z hlediska českého oboru mezinárodních vztahů spočívá potenciální přínos tohoto textu i v tom, že systematicky využívá metodologii obsahové analýzy. Jde o jednu z hlavních sociálněvědních metodologií (Neuendorf 2002; Krippendorff 2004). Poslední dobou se výrazně uplatňuje i v oboru mezinárodních vztahů, a to i ve výzkumu mezinárodních institucí (viz například Binder – Heupel 2015). V českém oboru si však dosud nenašla

výraznější místo. Svůj text tedy chápeme i jako počin usilující o výraznější představení této metodologie v českém oboru mezinárodních vztahů. Mimo jiné i z toho důvodu se v textu snažíme poměrně podrobně popsat vlastní metodologický postup a připojujeme k němu i podrobnou přílohu v elektronické formě.² Věříme, že text mohou jako názornou ukázkou aplikace obsahové analýzy využít i ti čeští odborníci a studenti, které tolik nezajímá WTO nebo mezinárodní instituce, ale mohli by využít ve svém výzkumu obsahovou analýzu jako metodologii.

Text se skládá ze tří základních částí. První část představuje monitorování jak ve vztahu k mezinárodním institucím obecně, tak v kontextu WTO. Druhá část obsahuje analytický rámec textu. Postupně se tedy zabývá posuzovací aktivitou jako ústřední proměnnou textu, výběrem případů v rámci WTO, metodologií a použitými daty. Třetí část předkládá hlavní zjištění o rozdílech v posuzovací aktivitě jednotlivých států.

MONITOROVÁNÍ V MEZINÁRODNÍCH INSTITUCÍCH A VE WTO

Mezinárodní instituce a monitorování

Literatura o mezinárodních institucích obvykle chápe monitorování (*monitoring*) jako získávání a vyhodnocování informací o tom, jak účastnické státy nebo případně další aktéři naplňují dohody uzavřené v příslušné instituci nebo jednájí v souladu s pravidly dané instituce. Monitorování tedy spolu s řešením sporů (*dispute settlement*) a prosazováním (*enforcement*) představuje jednu z hlavních funkcí podporujících implementaci a kompliance.³ Například Volker Rittberger a Bernhard Zangl považují monitorování za aktivitu zabývající se kompliancí států s politikami nastavenými v rámci instituce (Rittberger – Zangl 2006: 108). Podobně Jutta Joachim a její kolegové definují monitorování jako nástroj, který „posiluje transparentnost mezi státy účastnicími se dohody a zajišťuje odhalení porušitelů“ (Joachim – Reinalda – Verbeek 2007: 8–9). Xinyuan Dai spojuje monitorování s mechanismy zajišťujícími informace o komplianci (Dai 2002).

Existující literatura nicméně upozorňuje i na to, že monitorování se nemusí omezovat na implementaci a kompliance. Například Hyeran Jo uvádí, že informace o komplianci nemusejí odkazovat pouze na jednání států, ale i na širší prostředí compliance v těchto státech (Jo 2008). Podle RONALDA MITCHELLA mohou monitorovací systémy mezinárodních institucí přinášet informace o komplianci aktérů, ale zrovna tak o účelnosti instituce, tedy o tom, jak dosahuje kolektivních cílů (MITCHELL 1998). ARUNABHA GHOSH tvrdí, že i ve fázi compliance mohou aktéři stále postrádat informace o povaze příslušných politik a jejich důsledcích (GHOSH 2010: 424–426, 436–437). V tom případě monitorování nejen objasňuje jednání aktérů, ale rovněž napomáhá ozřejmit samotnou podstatu projednávaných otázek.

Monitorování se obvykle spoléhá na určité standardní aktivity, mezi něž náleží podávání zpráv (*reporting*), posuzování (*reviewing*) a ověřování (*verification*; viz Joachim – Reinalda – Verbeek 2007: 9; viz též Dai 2002; Jo 2008; Seibel 2013).⁴ Podávání zpráv zahrnuje pravidelné předkládání zpráv – zpravidla o implementaci a komplianci vykazované posuzovaným státem – příslušné instituci. Tyto zprávy sestavují přímo dotčené státy nebo jiní aktéři, typicky sekretariáty příslušných mezinárodních institucí. Podávání zpráv doprovází posuzování. V posuzovacím procesu členské státy instituce, případně úředníci instituce nebo odborníci, posuzují jednání státu na základě dodaných zpráv. V některých případech mohou po hodnoceném státu požadovat konkrétní úpravu jeho jednání. Některé instituce rovněž provádějí ověřování aktivit států přímo „v terénu“ (klasickým příkladem jsou inspekční mise Mezinárodní agentury pro atomovou energii).

Značný počet autorů spojuje působení mezinárodních institucí při získávání informací s transparentností. Když čteme relevantní literaturu, mohli bychom dokonce nabýt dojmu, že monitorování a transparentnost jsou jedno a totéž. Přesto se domníváme, že oddělení konceptů je možné a nutné. V našem chápání monitorování označuje systém nebo proces

získávání a vyhodnocování informací. Transparentnost se rovněž týká přístupu k informacím, ale lze ji nahlížet spíše jako normu nebo výsledek. Transparentnost jako norma odkazuje na závazek států poskytovat informace o své politice. Takto chápaná transparentnost například vytváří jednu ze základních norem multilaterálního obchodního režimu, spolu s normami nediskriminace a reciprocity (Hoekman – Kostecki 2009: 40–46; Collins-Williams – Wolfe 2010: 552). Transparentnost jako výsledek můžeme definovat jako stav, kdy jsou dostupné informace vztahující se k příslušné mezinárodní instituci (Mitchell 1998: 110). Například obchodní politika se vyznačuje transparentností tehdy, když má otevřený a předvídatelný charakter (Collins-Williams – Wolfe 2010: 552). Z toho plyne, že monitorování podporuje transparentnost. Transparentnost instituce do značné míry závisí na získávání relevantních informací prostřednictvím monitorování (Jo 2008: 3–4).

Monitorování ve WTO

V rámci WTO se monitorování odehrává na dvou odlišných úrovních, které představují 1) výbory Generální rady WTO (dále jen Generální rada) a 2) TPRM. Jak název článku napovídá, jádrem tohoto textu je studium druhé úrovně, tedy TPRM, ovšem pro úplnost krátce zmíníme i monitorování v rámci výborů Generální rady. Monitorování se ve WTO obecně zaměřuje na jednání členských států, konkrétně především na jejich obchodní politiky, kompliance s pravidly WTO a implementaci dohod této organizace.

Tabulka č. 1 znázorňuje celkové institucionální nastavení monitorování ve WTO. Dvěma hlavními nástroji monitorování ve WTO jsou 1) předkládání takzvaných oznámení (*notifications*) a zpráv a 2) posuzování (Zhang 2003; Collins-Williams – Wolfe 2010). Základní nástroj pro dohled nad implementací a kompliancí představuje oznámení. Členské státy mají povinnost podávat WTO oznámení o svých opatřeních souvisejících se smlouvami organizace nebo ovlivňujících další členské státy. Oznámení existují ve třech variantách, jako jednorázová, pravidelná a oznámení *ad hoc*. Počet oznamovacích povinností, které existují napříč různými dohodami WTO, se pohybuje zhruba kolem 170 povinností. Oznámení jsou doplňována zprávami, které předkládají přezkoumávané státy a sekretariát WTO v TPRM. Prostřednictvím oznámení a zpráv tedy proudí do WTO informace o tom, jak se konkrétní členské státy v rámci režimu chovají.

Tabulka č. 1
Monitorování ve WTO – předměty a nástroje

	Výbory Generální rady	TPRM
Předmět	implementace, compliance	obchodní politika, dopad na multilaterální režim, obecná compliance
Nástroje	oznámení, posouzení	zprávy, posouzení

Úkolem druhého nástroje, tedy posuzování, je tyto informace zpracovat a jejich obsah posoudit. Ve WTO probíhají dva následující hlavní procesy posuzování: 1) posouzení uskutečňovaná výbory Generální rady zodpovědnými za dílčí oblasti obchodní politiky; a 2) komplexní posouzení, která se provádějí pravidelně v rámci TPRM. Pokud jde o první proces, jednou ze základních funkcí zmíněných výborů je posuzovat oznámení a případně i další zprávy předkládané členskými státy (Zhang 2003; Collins-Williams – Wolfe 2010; Představitel státu A 2015; Představitel státu C 2015; Představitel státu E 2015; Představitel sekretariátu WTO 2015). Výbory se soustřeďují na posuzování implementace dohod na základě pravidelných posouzení i posouzení *ad hoc*. Posuzující státy v těchto řízeních pokládají posuzovanému státu své otázky navazující na oznámení předložená tímto

státem. Empirická data ukazují, že na kladení těchto otázek se podílí relativně nízký počet členských států (Collins-Williams – Wolfe 2010). Členské státy dále ve výborech představují své skutečně legislativní změny, stejně jako úskalí a obtíže ztěžující liberalizaci obchodní politiky (Lang – Scott 2009).

Jak již bylo zmíněno, k systematickému posuzování pak dochází v samotném TPRM, kterému se budeme věnovat dále. Než tak učiníme, doplníme, že transparentnost ve WTO se kromě těchto nástrojů opírá i o povinnost členských států organizace zveřejňovat zákony a další národní opatření týkající se obchodní politiky. Dohody WTO vyžadují, aby státy publikovaly konkrétní informace o zvláštních obchodních opatřeních, mezi něž patří například kvantitativní omezení nebo dovozní licence. Pro některé otázky musejí státy ustavit národní kontaktní místa pro případné dotazy, zejména od firem z ostatních států. Zvláště náročné požadavky na publikování informací existují v oblasti technických překážek a takzvaných sanitárních a fytosanitárních opatření.

Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky

Přejdeme tedy nyní k popisu samotného Mechanismu přezkoumávání obchodní politiky. Ačkoliv lze TPRM právem požadovat za jeden z výsledků Uruguayského vyjednávacího kola (1986–1994), Mechanismus ve skutečnosti vznikl již před tím, než toto kolo skončilo. Založilo ho již Montrealské průběžné posouzení (*Montreal Mid-Term Review*) kola v roce 1988. Mechanismus následně zakotvila trvalým způsobem Dohoda o WTO, která vstoupila v platnost v roce 1995.

Formální vymezení TPRM naznačuje jeho poněkud široké a částečně nejednoznačné zaměření. Příloha č. 3 Dohody o WTO definuje účel Mechanismu následujícím způsobem:

„A. Cíle

(i) *Účelem Mechanismu přezkoumávání obchodní politiky (dále uváděného jako „TPRM“) je přispět k tomu, aby všichni Členové více dodržovali pravidla, řád a závazky přijaté v Mnohostranných obchodních dohodách, popřípadě ve Vícestranných obchodních dohodách, a tak usnadnit působení mnohostranného obchodního systému, umožňující vyšší transparentnost a porozumění obchodní politice a obchodním praktikám Členů. Mechanismus přezkoumávání tak umožňuje pravidelné kolektivní zvážení a zhodnocení celého spektra obchodní politiky a obchodních praktik jednotlivých Členů a jejich dopad na působení mnohostranného obchodního systému. Není však zamýšlen, aby sloužil jako základ pro dodržování specifických závazků vyplývajících z dohod nebo pro postupy při řešení sporů nebo aby Členům ukládal nové závazky v oblasti obchodní politiky.*

(ii) *Posouzení obchodní politiky podle mechanismu přezkoumávání se provádí v příslušném rozsahu v souvislosti s širšími ekonomickými a rozvojovými potřebami, politikou a cíli dotyčného Člena, jakož i v souvislosti s jeho vnějším prostředím. Funkcí mechanismu přezkoumávání je však zjistit dopady obchodní politiky a obchodních praktik Člena na mnohostranný obchodní systém“ (World Trade Organization 1995: A; citováno dle Ministerstva zahraničních věcí ČR 1995).*

Toto vymezení tedy zdůrazňuje tři do značné míry samostatné cíle TPRM, které mohou být uspořádány v následujícím pořadí, od toho nejobecnějšího k nejspecifičtějšímu:

- 1) dosažení větší transparentnosti národních obchodních politik a jejich většího porozumění;
- 2) zhodnocení národních obchodních politik a jejich dopadu na fungování multilaterálního obchodního systému;
- 3) zlepšení dodržování pravidel WTO členskými státy.

Za povšimnutí stojí především to, že na základě výše uvedeného formálního nastavení není Mechanismus určen k tomu, aby se přímo zabýval monitorováním implementace a compliance. Má je podporovat, ale spíše nepřímo – tím, že umožní diskusi o národních

obchodních politikách a jejich dopadu na fungování multilaterálního obchodního systému.

Z hlediska jeho skutečného fungování spočívá hlavní cíl TPRM v získávání a vyhodnocování informací o obchodních politikách členských států, tedy v podpoře transparentnosti (Laird 1999: 741; Zhang 2003: 407; Collins-Williams – Wolfe 2010: 560; Představitel státu B 2015; Představitel státu D 2015; Představitel státu F 2015; Představitel státu G 2015; Představitel státu H 2016; Představitel sekretariátu WTO 2015). Obsah dokumentů předkládaných v rámci přezkumů a částečně též provedené rozhovory však jednoznačně ukazují, že dalším důležitým cílem Mechanismu je hodnocení souladu národních obchodních politik s pravidly multilaterálního obchodního režimu, respektive WTO, tedy compliance členských států. V duchu formálního zadání se TPRM nicméně věnuje compliance poněkud obecným a nepřímým způsobem. Hodnocení compliance do TPRM vnáší to, že hodnocení politiky se musí zakládat na nějakých kolektivně uznávaných kritériích. K takovým kritériím přirozeně patří i zásady, normy a obecná pravidla multilaterálního obchodního režimu, respektive WTO (viz též Qureshi 1990: 154; Laird – Valdés 2012: 467; Představitel státu E 2015; Představitel státu F 2015). Mechanismus se naopak zpravidla nezabývá tím, jak státy implementují konkrétní dohody WTO a v nich obsažená pravidla ani compliance s těmito dohodami a pravidly (tyto záležitosti náležejí spíše do působnosti sektorových výborů Generální rady). TPRM v neposlední řadě funguje i jako proces „učení se“, ve kterém státy společně definují „dobrou praxi“ obchodní politiky, a jako platforma pro identifikaci slabých míst v obchodní politice rozvojových zemí a možností posilování jejich kapacit (Představitel sekretariátu WTO 2015).

Podíváme-li se nyní na technickou stránku věci, podle jednoho z hlavních principů TPRM se četnost přezkumů jednotlivých členských států řídí jejich podílem na světovém obchodě. Proto se pro účely přezkumů rozdělují členské státy do následujících tří skupin, ke kterým se váže i četnost jejich přezkumů: 1) Čína, Evropská unie (EU), Japonsko, Spojené státy americké (USA) – každé dva roky; 2) následujících 16 členských států – každé čtyři roky; 3) zbývající členské státy – každých šest let (pro nejméně rozvinuté členské státy se nicméně často používá ještě nižší frekvence přezkumů). V roce 2014 překročil celkový počet přezkumů uskutečněných od vzniku Mechanismu čtyři sta.

Posuzování probíhá na půdě Generální rady, v Orgánu pro přezkoumávání obchodní politiky (*Trade Policy Review Body* – TPRB). Základ každého posouzení vytvářejí dvě zprávy (Zhou 2008: 218–221; Laird – Valdés 2012: 468–476; Představitel státu B 2015; Představitel státu C 2015; Představitel státu D 2015; Představitel státu F 2015). Zatímco první z nich připravuje sekretariát WTO, druhou předkládá přezkoumávaný stát. Při vlastním posuzování hraje větší roli první z uvedených zpráv. Sekretariát v ní vyhodnocuje obchodní politiku členského státu především na základě kritérií ekonomické racionality a efektivity (Představitel sekretariátu WTO 2015). Naopak nesleduje příliš hledisko compliance, kterým se při svém posuzování zabývají spíše členské státy. Zprávy sekretariátu si udržují standardní strukturu, která obsahuje následující čtyři hlavní části: 1) obecné ekonomické prostředí, 2) obecný režim obchodní politiky, 3) opatření obchodní politiky a 4) sektory obchodní politiky.

Členské státy získávají zprávu sekretariátu i zprávu členského státu pět týdnů před zasedáním TPRB. Následně tyto zprávy využívají spolu s dalšími dostupnými informacemi (například od jejich dotčených domácích firem) ke kladení otázek přezkoumávanému členskému státu. Tyto otázky se předkládají písemně nejméně dva týdny před zasedáním. Svými otázkami se členské státy snaží získat informace o politice přezkoumávaného státu, především o záležitostech techničtějšího charakteru. Přezkoumávaný stát se může rozhodnout, že svoje odpovědi zformuluje a zveřejní v určitém předstihu před začátkem zasedání. Dodatečné otázky, které členské státy pokládají během zasedání, zodpovídá přezkoumávaný stát během zasedání nebo po jeho skončení.

Zasedání TPRB trvá celkem dva dny s jednodenní přestávkou. První den zahajují vystoupení přezkoumávaného státu a dvou předtím určených posuzovatelů (*discussants*).

Následují prohlášení členských států k obchodní politice přezkoumávaného státu. Ve srovnání s dříve zmíněnými otázkami mají prohlášení více politickou povahu a často se dotýkají politicky citlivých témat. S prohlášeními nejprve vystupují státy, které vznesly písemné otázky před zasedáním, následně mohou vystoupit i státy, které se na otázkách nepodílely. Jednotlivá prohlášení nesmějí překročit sedm minut. Pokud si přeje vystoupit větší počet členských států, v prohlášeních se pokračuje i během druhého dne. První den zpravidla končí prohlášením předsedajícího, v němž shrnuje hlavní body nadnesené v prohlášeních. Během následujícího dne, kdy se zasedání přerušuje, připravuje přezkoumávaný stát odpovědi na otázky položené během předchozího dne. V průběhu druhého dne zasedání předkládá své odpovědi. Další členské státy a určení hodnotitelé mohou stále reagovat dalšími otázkami a komentáři. Celou proceduru posuzování zakončují závěrečné poznámky předsedajícího.

ANALYTICKÝ RÁMEC

Definice posuzovací aktivity

Proměnnou, na kterou se soustředí tento text, je posuzovací aktivita členských států WTO. Členské státy se na monitorování podílejí především posuzováním informací předkládaných posuzovaným státem a sekretariátem WTO v jejich zprávách. Toto posuzování představuje, spolu s podáváním zpráv přezkoumávaným státem, dva klíčové prvky monitorování ve WTO. Posuzování definujeme v kontextu WTO jako proces vyhodnocování informací o jednání členských států souvisejícím s pravidly multilaterálního obchodního režimu.

Naše vymezení předmětu posuzování se tedy neomezuje na informace o komplianci. Odráží skutečnost, že účel TPRM zahrnuje vedle sledování kompliance i dohled nad obchodními politikami států a do značné míry i nad jejich domácím ekonomickým prostředím v širším smyslu. Na druhou stranu se většina informací posuzovaných v rámci Mechanismu nějakým způsobem dotýká fungování multilaterálního obchodního režimu, a to i když primárně souvisí s domácím vývojem nebo politikami.

Výběr případů, data a metody

Jak již bylo zmíněno, dvěma institucionálními platformami, na nichž členské státy uskutečňují posuzování, jsou 1) sektorové výbory Generální rady a 2) TPRM. Vzhledem k obrovskému množství relevantních dat a přirozeným časovým a zdrojovým omezením se soustředíme na TPRM a nezabýváme se posuzováním ve výborech. TPRM monitoruje obchodní politiky komplexním způsobem a dává tak vyniknout všem sektorovým zájmům členských států. Jednotlivé sektorové výbory mimoto neprovádějí posuzování stejným způsobem, což omezuje možnosti agregace dat týkajících se jejich činnosti.

Případy, které naše analýza zkoumá, představují jednotlivé členské státy WTO a jejich posuzovací aktivita v TPRM v letech 2013 a 2014. Toto časové období pro sběr dat a následnou analýzu jsme zvolili proto, že představovaly dva poslední uzavřené roky přezkumů v okamžiku, kdy započal náš výzkum. Přestože TPRM funguje již po více než dvě desetiletí, ze tří důvodů jsme svou analýzu omezili na dva roky. Zaprvé, abychom dosáhli maximálně podrobného rozboru posuzovací aktivity, dáváme přednost hloubce před šířkou. Hloubky dosahujeme dvěma způsoby: a) rozbohem obou druhů posuzovacích vstupů členských států, tzn. písemných otázek i prohlášení; b) tím, že pouze kvantitativní rozbor množství vstupů rozšíříme vyhodnocením jejich obsahu založeným na manuálním kódování všech prohlášení. Zadruhé jsou navzdory relativně omezenému časovému období shromážděná data poměrně rozsáhlá. Zahrnují 41 přezkumů, 1042 prohlášení, 8280 výroků obsažených v prohlášeních a 12 001 písemných otázek. K ověření platnosti našeho výzkumného rámce a zjištění nám posloužil menší počet rozhovorů uskutečněných s pracovníky stálých zastoupení států při WTO a sekretariátu WTO, na něž v textu rovněž odkazujeme.⁵

Zatřetí dva roky zastupují nejkratší, ale přesto částečně uzavřený cyklus TPRM. Státy s největším podílem na světovém obchodu totiž procházejí přezkumem každé dva roky, společně zhruba s jednou třetinou všech členských států.

Naše hlavní datová pozorování se zakládají na 1) sadách otázek, tvořených 2) jednotlivými otázkami, a 3) na prohlášeních, sestávajících 4) z jednotlivých výroků. Sada otázek tedy označuje soubor otázek, které členský stát vznáší v jednom přezkumu. Prohlášení je standardním souborem výroků, které přezkoumávající stát přednáší na zasedání TPRB v rámci jednoho přezkumu: jinak řečeno, aktivně jednající stát překládá jedno prohlášení na jednom zasedání tohoto orgánu a toto prohlášení obvykle sestává z několika jednotek nebo někdy desítek výroků.⁶ Charakter prohlášení států a jejich záznamu v zápisech za zasedání nás vede k tomu, že postupujeme podle mechanického přístupu k vymezení jednotlivých výroků v textu (Krippendorff 2004: kap. 5; Neuendorf 2002: kap. 4) – za jeden výrok považujeme každý odstavec prohlášení státu. Délka odstavců se pohybuje od zhruba 10 slov do 500 slov, přičemž průměrně činí 65 slov (se směrodatnou odchylkou kolem 40 slov).

Posuzovací aktivitu měříme tak, že konkrétním způsobem agregujeme sady otázek, otázky, prohlášení a výroky. Nicméně pro dosažení komplexnější analýzy předřazujeme této agregaci obsahovou analýzu výroků. Tato analýza nám umožňuje posunout se od pouhého kvantifikování posuzovacích vstupů k tomu, abychom rozebrali tyto vstupy i z obsahového hlediska.

Operacionalizace

Výroky

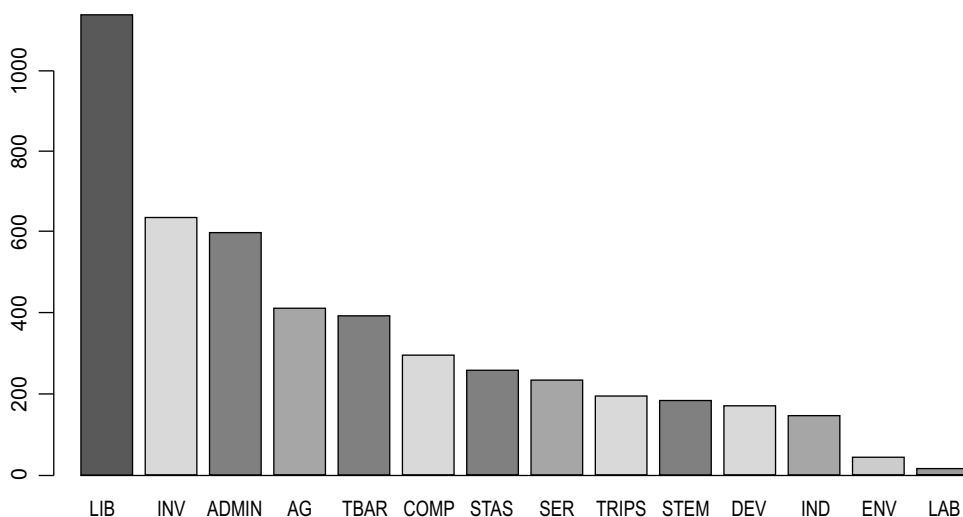
Naše obsahová analýza výroků postupuje ve třech hlavních krocích. Každý z nich se zaměřuje na jinou množinu nebo podmnožinu výroků (detailní popis celého postupu, včetně zhodnocení spolehlivosti kódování, obsahuje příloha č. 1 tohoto textu, která je dostupná v elektronické podobě). První krok obsahové analýzy zahrnuje rozbor všech výroků. Usiluje o zjištění toho, které z nich se zabývají relevantními politikami, a jsou tedy „výroky o politikách“. Jako nejvíce relevantní v tomto případě samozřejmě vystupuje obchodní politika. Za relevantní považujeme i následujících šest politik, které s politikou obchodní úzce souvisejí: 1) investiční politiku, 2) politiku hospodářské soutěže, 3) politiku ochrany duševního vlastnictví, 4) aspekty politiky pracovních práv týkající se obchodu, 5) aspekty politiky ochrany životního prostředí týkající se obchodu a 6) aspekty rozvojové politiky týkající se obchodu. Z již zmiňovaného celkového počtu 8280 výroků, které jsme obsahově analyzovali, se u 4170 (50 %) výroků jedná o výroky o politikách. Zbýlých 50 % jsou například výroky popisující domácí hospodářskou situaci daného státu nebo ryze diplomatická vyjádření.

V druhém kroku analyzujeme dále právě těchto 4170 výroků, které jsme v předchozí fázi označili jako výroky o politikách. Kódujeme jejich dvě charakteristiky. Zaprvé posuzujeme, zda vypovídají o politickém jednání, které se dotýká pouze omezeného počtu zemí WTO (1207 výroků), nebo se naopak uplatňuje spíše univerzálně, bez jasné identifikace jedné konkrétní země nebo skupiny zemí (3274 výroků).⁷ Díky tomuto rozlišení můžeme sledovat, jak se bilaterální nebo regionální liberalizace obchodu, a především početné preferenční obchodní dohody (*preferential trade agreements* – PTAs), projednávají v TPRM. Zadruhé obsahová analýza zkoumá to, které z výroků o politikách zároveň přímo nebo alespoň nepřímo hodnotí kompliance státu s pravidly multilaterálního obchodního režimu, a jsou tedy „výroky o komplianci“. Celkově jde o 3075 výroků, tedy 37 % ze všech výroků nebo 74 % z výroků o politikách.

Poslední, třetí krok se omezuje na výroky o komplianci, které podrobujeme tematickému a „kritickému“ kódování. V rámci tematického kódování posuzujeme příslušnost výroků k 14 tematickým oblastem compliance. Tyto oblasti se sdružují do čtyř obecnějších

kategorií: 1) obecná obchodní politika (zkratka LIB); 2) opatření obchodní politiky: obecné tarifní a netarifní bariéry (TBAR), administrativní a kvantitativní bariéry (ADMIN), subvence a dočasná obchodní omezení (STEM), technické a bezpečnostní standardy (STAS); 3) sektory obchodní politiky: průmyslové zboží (IND), zemědělství (AG), služby (SER); a 4) šest výše zmíněných neobchodních politik: investice (INV), hospodářská soutěž (COMP), práva týkající se duševního vlastnictví (TRIPS), pracovní právo (LAB), životní prostředí (ENV), rozvoj (DEV). Graf č. 1 znázorňuje distribuci kódů v uvedených 14 oblastech.

Graf č. 1
Frekvence výskytu tematických kódů

Zdroj: Autoři.

Legenda: 14 tematických oblastí seskupených do čtyř skupin. Skupiny jsou odlišeny odstínem: 1) obecná obchodní politika (nejtmavší odstín), 2) opatření obchodní politiky (druhý nejtavší odstín), 3) sektory obchodní politiky (druhý nejsvětější odstín), 4) oblasti mimo obchodní politiku (nejsvětější odstín).

„Kritické“ kódování identifikuje, zda posuzující stát hodnotil posuzovanou politiku pozitivně, negativně, nebo neutrálně. Náš datový soubor obsahuje 1484 výroků s pozitivním hodnocením, 917 výroků s neutrálním hodnocením a 842 výroků s negativním hodnocením. Dále 187 výroků obsahuje hodnocení spadající do dvou kategorií (například pozitivní a neutrální) a 15 výroků se dotýká všech tří hodnotících kategorií.⁸

Posuzovací aktivita

Jak jsme již uvedli, posuzovací aktivitu sledujeme ve dvou hlavních oblastech, a sice v otázkách, které státy pokládají přezkoumávaným státům v rámci TPRM, a v prohlášeních jejich zástupců přímo na zasedáních TPRB. Každé z těchto aktivit přisuzujeme v celkovém hodnocení stejnou váhu. U otázek hodnotíme to, zda vůbec konkrétní stát v daném přezkumu nějakou otázku položil, tj. v součtu kolikrát za dané období se vůbec formulace písemných otázek účastnil. Vedle toho hodnotíme také celkový počet položených otázek. Vzhledem k enormnímu objemu relevantních textů měříme u položených otázek aktivitu čistě numericky.⁹

Abychom na základě získaných dat a popsané obsahové analýzy mohli komplexně zhodnotit aktivitu členských států, vytvořili jsme celkem šest indikátorů zachycujících její různé aspekty. Ačkoliv se přirozeně indikátory liší co do vstupních dat, všechny se řídí

stejnou logikou konstrukce. Konkrétně je pro daný stát hodnota každého z indikátorů vypočtena jako podíl státu na celkové sumě aktivity všech států v dané oblasti v daném období. Jinými slovy, pokud hodnoty indikátorů násobíme vždy stem, bude tato hodnota pro daný stát zachycovat jeho procentuální podíl na veškeré tímto indikátorem měřené aktivity napříč všemi členy WTO. Hodnoty všech indikátorů tak přirozeně spadají do rozmezí mezi 0 a 100, ovšem realisticky lze očekávat spíše hodnoty v jednotkách procent, vzhledem k tomu, kolik v TPRM může vystupovat států. První dva indikátory se týkají, jak již bylo naznačeno, aktivity států při kladení otázek. Zbylé čtyři indikátory pak zachycují kvantitativně i na základě obsahové analýzy aktivitu států na samotných zasedáních TPRB.

První indikátor nazvaný „účast na otázkách“ (*uno*) zachycuje, jak často se daný stát *i* účastní kladení otázek, tedy jak často položí sledovanému státu alespoň jednu otázku. Abychom získali podíl státu na celkovém objemu této aktivity, dělíme součet jeho účasti na kladení otázek celkovým součtem napříč všemi *m* státy, tedy

$$uno = \left(\frac{\text{počet účastí na otázkách}_i}{\sum_{i=1}^m \text{počet účastí na otázkách}_i} \right) \times 100.$$

Například pokud tedy stát položil alespoň jednu otázku ve 12 posouzeních, v čitateli bude číslo 12. Ve jmenovateli bude součet všech takových hodnot napříč všemi *m* členskými státy ve WTO. Pro naši analýzu bude *m* rovno číslu 133, protože pro potřeby TPRM je třeba brát EU jako jednoho aktéra, zastupovaného pouze Evropskou komisí, a počet členských států WTO po odečtení členských států EU činil ve zkoumaném období 132. Vynásobením hodnoty zlomku stem zajistí, že jednotkou indikátoru je procentuální podíl státu na tomto typu aktivity napříč všemi státy.

Druhý indikátor, který jsme pojmenovali „množství otázek“ (*mno*), potom zachycuje celkový počet otázek, které daný stát položil. Ten je opět vydělen celkovým počtem položených otázek napříč všemi státy, čímž získáváme procentuální podíl daného státu na celkovém objemu této aktivity.

$$mno = \left(\frac{\text{počet otázek}_i}{\sum_{i=1}^m \text{počet otázek}_i} \right) \times 100$$

„Účast na prohlášeních“ jako třetí indikátor (*unp*) se již zaměřuje na prohlášení zástupců států přímo při jednání TPRB, konkrétně na to, kolika jednání se daný stát aktivně účastnil (tedy kde alespoň jednou vystoupil). Následující vzorec tak vyjadřuje procentuální podíl státu *i* na této aktivitě.

$$unp = \left(\frac{\text{počet účastí na prohlášeních}_i}{\sum_{i=1}^m \text{počet účastí na prohlášeních}_i} \right) \times 100$$

Čtvrtý indikátor, již oprvený o obsahovou analýzu výroků a označený „hloubka“ (*hlb*), zachycuje míru, do jaké se státy věnují obchodní politice a dalším relevantním politikám, například proti výrokům obecně pojednávajícím o stavu ekonomiky sledovaného státu nebo omezujícím se na ryze diplomatická vyjádření. Tento indikátor definujeme tak, že zachycuje počet výroků o politikách, tedy výroků, ve kterých se daný stát věnuje obchodní nebo na ni navázané politice. Jinými slovy, jak často daný stát jde ve svých výrocih skutečně k jádru věci a hovoří o tématech týkajících se těchto politik? Takto měřená aktivita daného státu je opět dána do poměru vůči sumě této aktivity napříč všemi státy. Formálně je tento indikátor zachycen jako

$$hlb = \left(\frac{\text{počet výroků o politikách}_i}{\sum_{i=1}^m \text{počet výroků o politikách}_i} \right) \times 100.$$

Pátý indikátor – „šíře“ (*sir*) – zachycuje, do jaké míry pokrývá daný stát ve svých výrocih celou šíři témat spadajících přímo nebo potenciálně do působnosti WTO, nebo

naopak do jaké míry se soustředí třeba jen na jedno „své“ téma. Čítelatel indikátoru je tedy definován jako součet počtů témat, která byla v jednotlivých přezkumech zmíněna. V každém přezkumu může tedy daný stát zmínit minimálně 0 a maximálně 14 témat a čítelatel indikátoru je součtem těchto hodnot pro daný stát napříč všemi přezkumy. Jmenovatel je pak opět celkovým součtem napříč všemi státy, tedy

$$sir = \left(\frac{\text{počet tematických odkazů}_i}{\sum_{i=1}^m \text{počet tematických odkazů}_i} \right) \times 100.$$

Nakonec šestý indikátor, nazvaný „kritické zaměření“ (*kri*), posuzuje míru, do jaké je stát ochoten identifikovat ve svých hodnoceních problematické aspekty chování sledovaného státu. Za účelem výpočtu tohoto indikátoru aplikujeme jednoduché schéma, kde pozitivní (pochvalné) kódy mají hodnotu 0, neutrální kódy hodnotu 0,5 a negativní (kritické) kódy hodnotu 1. Pro každý stát pak měříme jeho kritičnost jako součet všech těchto hodnot napříč všemi posouzeními. Takto získanou hodnotu pak dělíme sumou takových hodnot napříč všemi státy.

$$kri = \left(\frac{\text{součet hodnot neutrálních a kritických výroků}_i}{\sum_{i=1}^m \text{součet hodnot neutrálních a kritických výroků}_i} \right) \times 100$$

Výsledný agregátní index aktivity států v TPRM (IAS) je váženým průměrem těchto šesti dílčích indikátorů. Po zhodnocení velkého objemu empirického materiálu jsme se přiklonili k tomu, že otázkám i výrokům přiřazujeme stejnou váhu, po 50 %. Otázky jsou typicky spíše techničtějšího charakteru, výroky pak obecnější, přitom ani jednu z těchto poloh nelze upozadit. Otázky jsou zachyceny indikátory *uno* a *mno*, který má každý 1/4 váhy na celkovém indexu. Výroky jsou zachyceny indikátory *unp* (1/4 váhy) a indikátory *hnb*, *sir* a *kri*, každý po 1/12 váhy na celkovém indexu. Jelikož je prostá účast na výrocích nutnou podmínkou zapojení státu do TPRM, dáváme jí 25 % váhy, analogicky s indikátorem *uno* u otázek. Zbylých 25 % je pak rovnoměrně rozděleno mezi indikátory založené na obsahové analýze. Celkový vzorec pro agregátní index aktivity je tedy

$$IAS_i = \frac{uno_i}{4} + \frac{mno_i}{4} + \frac{unp_i}{4} + \frac{hnb_i}{12} + \frac{sir_i}{12} + \frac{kri_i}{12}.$$

Stejně jako jednotlivé indikátory může index teoreticky pro daný stát nabývat hodnot mezi 0 a 100, ovšem protože vyjadřuje procentuální podíl daného státu na veškeré aktivitě všech států v TPRM, lze v praxi očekávat spíše hodnoty v jednotkách procent, u nejaktivnějších států pak maximálně desítky. Součet hodnot každého z indikátorů i indexu napříč všemi státy musí dát vždy 100.

EMPIRICKÉ VÝSLEDKY

Index posuzovací aktivity

V této části textu prezentujeme výsledky měření jednotlivých indikátorů posuzovací aktivity a celkový agregovaný index aktivity, jejichž konstrukci jsme představili v předchozí části textu. Obecně platí, že i vzhledem ke své konstrukci jsou jednotlivé indikátory vzájemně poměrně vysoce korelovány, tj. jednotlivé státy jsou typicky stejně aktivní nebo neaktivní z hlediska většiny nebo přímo všech indikátorů. Tabulka č. 2 představuje seznam 25 celkově nejaktivnějších členských států WTO, seřazených podle hodnoty agregovaného indexu aktivity států IAS. Opět připomínáme, že hodnotu indexu i jednotlivých indikátorů lze přímočaře interpretovat jako procentuální podíl daného státu na celkovém objemu dané měřené aktivity.

Z tabulky je patrné, že nejaktivnějším státem jsou USA, které z celkového objemu měřené aktivity v období 2013–2014 zajišťovaly přes 7 %. Těsně druhá poté skončila EU,

Tabulka č. 2
Posuzovací aktivita: neaktivnější státy (v procentech)

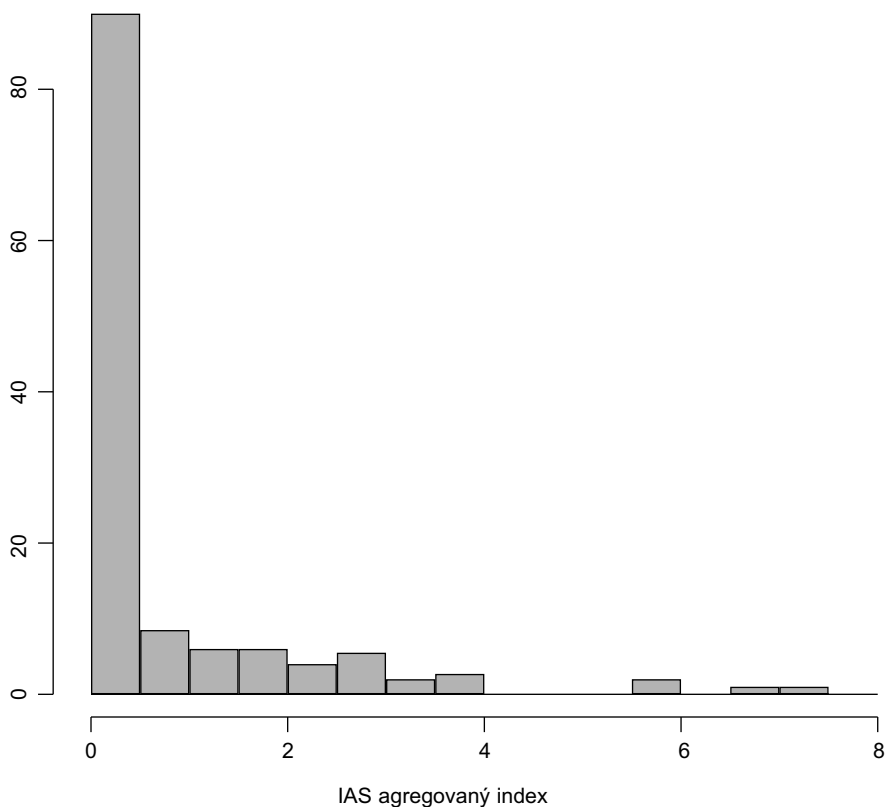
	Přezkoumávaný stát	uno	mno	unp	hlb	sir	kri	IAS
1	USA	5,59	10,71	3,84	6,47	6,97	11,99	7,15
2	EU	5,59	12,83	3,84	4,55	4,35	7,44	6,93
3	Čína	4,58	11,17	3,65	3,2	4,72	4,04	5,85
4	Kanada	5,59	7,29	3,93	5,18	4,35	6,19	5,51
5	Austrálie	4,15	4,35	2,88	3,64	3,43	4,32	3,8
6	Brazílie	5,16	3,64	3,84	2,62	2,13	2,59	3,77
7	Kolumbie	4,01	3,43	2,88	3,49	3,74	3,93	3,51
8	Mexiko	3,15	4,94	2,02	2,75	2,71	3,21	3,25
9	Indie	3,3	3,36	3,26	2,28	2,96	2,59	3,13
10	Japonsko	2,58	2,4	2,98	3,63	3,31	3,68	2,87
11	Ekvádor	3,3	3,23	2,11	2,13	2,16	3,09	2,77
12	Singapur	4,01	2,21	2,5	1,7	3,4	1,39	2,72
13	Tchaj-wan	2,87	2,23	2,88	2,4	2,65	3,07	2,67
14	Argentina	2,15	3,86	2,4	1,99	1,3	2,43	2,58
15	Thajsko	4,3	1,94	2,02	1,56	2,48	1,56	2,53
16	Korea	3,01	1,69	2,4	2,17	3,4	2,34	2,43
17	Turecko	3,01	1,75	2,02	2,57	2,5	2,31	2,31
18	Hongkong	2,72	0,8	1,82	4,09	3,45	3,96	2,29
19	Indonésie	2,01	3	1,92	1,17	1,55	1,56	2,09
20	Pákistán	2,29	0,9	1,82	2,22	3,22	3,15	1,97
21	Nový Zéland	2,15	1,52	1,54	2,73	2,01	2,76	1,93
22	Dominikánská rep.	2,44	1,13	1,82	1,96	2,88	2,09	1,93
23	Chile	2,44	1,42	1,63	2,15	1,78	1,64	1,84
24	Švýcarsko	1,72	2,12	1,15	1,48	1,5	1,64	1,63
25	Norsko	1,58	0,54	1,44	2,86	1,93	2,62	1,51

Zdroj: Autoři.

představovaná Evropskou komisí, s hodnotou 6,9 %. Ani jeden z těchto aktérů jistě na vrcholku žebříčku aktivity nepřekvapuje. Zajímavé však je, že již třetí místo je obsazeno Čínou (5,9 %), která je opět s nevelkým odstupem následována Kanadou (5,5 %). Další země (Austrálie, Brazílie atd.) následují již s větším odstupem, skupina neaktivnějších čtyř zemí je poměrně jednoznačně odlišitelná. Podívejme se na několik zajímavých pozorování, která lze na základě dat učinit. Zaprvé čtyři neaktivnější aktéři dohromady

představují asi 25 % veškeré posuzovací aktivity v TPRM. Na první pohled je to dost, ovšem rozhodně se nepohybujeme ani zdaleka v číslech, která by naznačovala naprostou dominanci těchto aktérů nad systémem. Právě naopak, v procentuálním vyjádření podílu na světovém obchodu jsou tito aktéři, s výjimkou Kanady, jednoznačně silnější. Oproti převládající a snad i intuitivní představě tak není monitorovací systém WTO tažen několika málo státy, poměrně aktivních států je v něm naopak celá řada. Ve skutečnosti platí, že z celkem 133 členů WTO jich 88 (rovné dvě třetiny) alespoň jednou v TPRM ve sledovaném období aktivně vystoupilo. Graf č. 2 představuje histogram indexu IAS pro všechny členy WTO. Histogram toto poměrně široké rozložení aktivity, ovšem také jistý odskok čtyř neaktivnějších států, dokládá.

Graf č. 2
Histogram agregovaného indexu aktivity IAS

Zdroj: Autoři.

Zadruhé výsledky jasně ukazují, že monitorovací systém ve WTO v žádném případě neleží jen na bedrech tradičních velmocí. Právě naopak, rostoucí mocnosti, zejména Čína, se v aktivitě stávajícím mocnostem přibližují nebo rovnají. Vedle Číny jde především o Brazílii (č. 6) a Indii (č. 9). Hodně aktivních je hned několik dalších dynamicky se ekonomicky rozvíjejících zemí, například Mexiko (č. 8), Thajsko (č. 15), Turecko (č. 17) nebo třeba Indonésie (č. 19). Kromě nich se mezi 25 neaktivnějšími státy umístila řada takových, které by asi pozorovatel intuitivně neočekával, zejména Kolumbie (č. 7), Ekvádor (č. 11) a Dominikánská republika (č. 21). Vedle nich se vysoko v žebříčku ocitá také hned několik poměrně malých, ovšem na obchodu vysoce závislých zemí, například Singapur (č. 12),

Tchaj-wan (č. 13) nebo Hongkong (č. 18). Opět zdůrazněme, že státy EU jsou v TPRM reprezentovány pouze Evropskou komisí, tj. v žebříčku „chybí“ celá řada států, které by jinak byly horkými kandidáty na čelné pozice (například Německo jako jeden z největších světových exportérů).

Zatřetí přinejmenším stejně zajímavé jako určení neaktivnějších států je zjištění, kdo naopak není aktivní téměř vůbec. Snad poměrně pochopitelně, vzhledem ke svému nedávnému přistoupení do WTO, je prozatím v TPRM spíše pasivní Ruská federace (č. 38; 0,6 %). Překvapující je však absence jakéhokoliv arabského státu – první stát této skupiny, Saúdská Arábie, je i přes svůj význam v mezinárodním obchodu až na 34. pozici (0,7 %). Vysloveně zarážející je, že mezi prvními 25 státy není ani jeden africký. Neaktivnějším státem z tohoto kontinentu je Nigérie (č. 27). Jihoafrická republika, jedna z rostoucích velmocí skupiny BRICS,¹⁰ je dokonce až na 45. místě s hodnotou indexu 0,42 %, daleko za řadou zemí, u nichž bychom právem očekávali výrazně menší zapojení do systému než u této regionální africké mocnosti. Ve výsledku se tak ze skupiny BRICS *de facto* v TPRM stává skupina BIC. Celkový přehled tak potvrzuje, že na jednu stranu TPRM není tažen pouze tradičními mocnostmi, vesměs zeměmi OECD, ale také že mezi rostoucími mocnostmi lze vyzorovat obrovské rozdíly v tom, jak aktivně či pasivně k práci ve WTO a TPRM přistupují.

Vyváženost posuzovací aktivity

V dalším kroku představíme jednotlivé indikátory aktivity. Celkově platí, že hodnoty indikátorů jsou vzájemně poměrně vysoce korelovány (téměř vždy přesahují hodnoty vzájemných korelací $r = 0,8$, často také $r = 0,9$), což je dáno mj. jejich konstrukcí. Jinými slovy, státy vesměs nekompensují svou aktivitu/pasivitu v jedné oblasti pasivitou/aktivitou v oblasti jiné – v průměru si udržují obdobný stupeň aktivity napříč různými indikátory.

Tento obrázek, který je v celkovém pohledu poměrně jednoznačný, však stojí za to prozkoumat poněkud detailněji. Odchylují se některé státy v jednotlivých indikátorech od své běžné úrovně aktivity? Lze vyzorovat, že by některé státy byly systematicky aktivnější v některých oblastech než v jiných? Srovnávání aktivity států napříč jednotlivými indikátory nabízí hned několik takových případů. U jednotlivých indikátorů nemá smysl sledovat jejich průměrné hodnoty, protože pokud součet hodnot za všechny státy dává 100 (tedy 100 %), při 133 členech bude průměrná hodnota každého z indikátorů z definice rovna $100/133 = 0,75$. Naopak jistou informativní hodnotu bude mít u indikátorů jejich medián coby hodnota středního, tedy 67. členu WTO a směrodatná odchylka, tedy měřítko rozptýlení hodnot. Čím vyšší bude hodnota směrodatné odchylky, tím větší rozptýlení dat od středu, a tedy v tomto případě v zásadě tím vyšší hodnoty pro neaktivnější státy, v relaci vůči zbytku členů. U všech indikátorů bude platit, že směrodatná odchylka je vyšší než průměr i medián, indikující velice široké rozptýlení hodnot a jejich nesymetrické rozložení, s několika málo státy s extrémně vysokými hodnotami. Tabulka č. 3 představuje přehled popisných statistik jednotlivých indikátorů.

Tabulka č. 3
Popisné statistiky indikátorů a IAS

	IAS	uno	mno	unp	hlb	sir	kri
Medián	0,11	0	0	0,19	0,14	0,12	0
Průměr	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75
Směrodatná odchylka	1,37	1,41	2,02	1,03	1,21	1,27	1,63

Zdroj: Autoři.

Zaprvé, začneme-li indikátorem hloubky, tedy indikátorem zachycujícím, do jaké míry se státy skutečně věnují obchodní politice a příbuzným tématům, na úkor například obecné ekonomické diskuse nebo diplomatických frází, sledujeme, že relativně velice aktivní jsou například Hongkong, Norsko, Nový Zéland a Nigérie. Například USA nebo EU vykazují rovněž značnou hloubku, ovšem u nich to plně odpovídá jejich celkově velice vysoké aktivitě napříč různými indikátory. Naopak výrazně menší hloubku, relativně vůči své celkové aktivitě, vykazují všechny klíčové rostoucí mocnosti, které jsou zároveň jinak velice aktivní, tedy Indie, Brazílie, i Čína. U všech těchto zemí platí, že se celkově vysoce aktivně účastní velkého množství posouzení, ovšem relativně málo výroků, které v rámci zasedání představí, se týká přímo obchodní politiky nebo politik na ni navázaných.

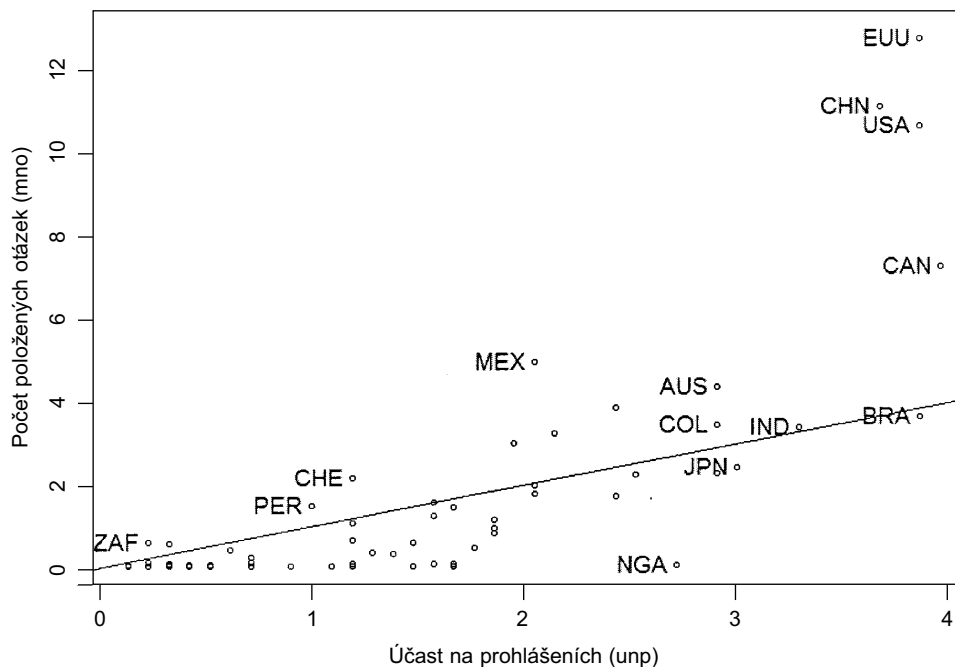
Zadruhé je zajímavé, že podobný obrázek sledujeme, pokud se zaměříme na širší témata, jež státy v TPRM ve svých intervencích pokrývají. Například Brazílie a Indie, ale také Mexiko, pokrývají ve svých vyjádřeních relativně menší počet témat než ostatní podobně aktivní země. Pro Indii je tak třeba velice důležitým tématem vztah obchodu a investic, pro Mexiko otázka administrativních překážek obchodu, pro Brazílii zemědělství a technické překážky obchodu (standardy kvality a bezpečnosti). Ovšem řadě dalších témat se tyto země věnují minimálně, relativně vůči tomu, jak často se jinak přezkumů aktivně účastní. Právým opakem je pak opět například Hongkong nebo Nigérie, které se přezkumů účastní méně systematicky, ale na druhou stranu zachycují poměrně široké spektrum témat.

Zatřetí lze opět velice podobný obrázek vysledovat u míry kritičnosti států v TPRM, tedy u toho, do jaké míry se vůči chování přezkoumávaného státu otevřeně kriticky vymezují. Mezi relativně velice kritické státy patří opět Hongkong, ale třeba také Pákistán a Norsko. Výjimečné jsou USA, jejichž míra kritičnosti dalece přesahuje všechny ostatní státy – celkově pronesly téměř dvojnásobek kriticky orientovaných výroků ve srovnání s druhým a třetím členem WTO, tedy EU a Kanadou. Naopak opět Indie a Brazílie jsou, v poměru vůči své jinak vysoké aktivitě, velice málo kritické, tj. vyjadřují se vůči chování ostatních členů WTO spíše pozitivně nebo neutrálně. Znovu bychom měli zdůraznit, že toto neznamená, že by tyto státy byly velice málo kritické absolutně, ve srovnání s celou členskou základnou WTO. Naopak, naším cílem je zde poukázat na to, že některé země mají tendenci být aktivnější v některých oblastech, a naopak pasivnější v oblastech jiných. Nicméně i tak se hodnota mediánu pro tento indikátor rovná 0, což znamená, že střední stát vůbec žádný kritický ani neutrální projev za uvedené období nepronese. Ke kritickému hodnocení ostatních států se v TPRM vůbec uchyluje jen menšina členů WTO.

Zatímco u zmíněných indikátorů lze vysledovat jednotlivé odchylky u konkrétních států, u jednoho z indikátorů lze vypořádat systematickou a zásadní odlišnost od indikátorů ostatních. Jde o indikátor „počet otázek“ (*mno*). U toho je totiž zcela zjevné, že některé státy se chovají proti ostatním kvalitativně odlišně. Poměrně jasně to dokládá graf č. 3. Na něm jsou vyneseny hodnoty aktivity států na indikátorech „účasť na prohlášeních“ (*unp*) na horizontální ose a právě „počet otázek“ (*mno*) na vertikální ose. Pro zajímavost uvádíme alespoň u některých států jejich pozici v grafu explicitně. Pro státy ležící na rostoucí přímce protínající graf platí, že jsou na obou těchto indikátorech stejně aktivní. Státy ležící pod přímkou jsou relativně aktivnější ve vystoupeních na jednáních TPRB, státy ležící nad přímkou jsou naopak relativně aktivnější v kladení otázek. Graf ukazuje zcela jednoznačně, že čtyři nejaktivnější členové WTO, tedy USA, EU, Čína a Kanada, jsou v tomto indikátoru kvalitativně aktivnější než státy ostatní. Zajímavé je v tomto smyslu srovnání se zmiňovanou Brazílií a Indií, které jsou v indikátoru „účasť na prohlášeních“ (*unp*) zhruba stejně aktivní jako výše uvedení čtyři nejaktivnější členové WTO. Naopak v indikátoru „počet otázek“ (*mno*) USA, EU, Čína a Kanada výrazně odskakují před všechny ostatní a jsou zhruba třikrát až čtyřikrát aktivnější než další státy, včetně právě třeba Brazílie a Indie. Snad ještě markantnější je to u Nigérie, která patří co do účasti na jednáních TPRB mezi vysoce aktivní státy, ovšem pokud jde o kladení

otázek, její aktivita se blíží nule. Hodnota mediánu indikátoru *mno* 0 opět ukazuje, že více než polovina států za celé období nepředložila jedinou otázku. Zároveň u tohoto indikátoru sledujeme nejvyšší směrodatnou odchylku ($s = 2,02$), indikující velký význam extrémně vysokých hodnot u neaktivnějších států.

Graf č. 3
Srovnání účasti na prohlášeních a množství položených otázek

Zdroj: Autoři.

Na základě systematického studia všech relevantních materiálů se kloníme k interpretaci, že do jisté míry je právě indikátor „počet otázek“ (*mno*) kritickým znakem odlišujícím skutečně efektivně aktivní členy WTO. Tím nechceme v žádném případě říci, že ostatní indikátory nejsou důležité. Pouze konstatujeme, že pro kterýkoliv stát zúčastnit se jednání TPRB a pronést prohlášení, čítající řádově jednotky nebo desítky dílčích výroků, neznamená vysoký náklad. Na základě četby několika stovek prohlášení konstatujeme, že některá prohlášení jsou co do obsahu vysloveně mělká, jejich skutečný přínos z hlediska TPRM je spíše symbolický a jejich příprava nemohla jejich autory stát příliš času ani energie. Zejména kvalitativní indikátory „hloubka“ (*hlb*) a „kritičnost“ (*kri*) tento fenomén poměrně přesvědčivě zachycují, neboť řadu přezkumů lze z pohledu cílů TPRM označit za málo obsáhnuté. Oproti tomu systematické kladení většího počtu otázek skutečně předpokládá podstatnou časovou investici ze strany hodnotícího státu. Kladení otázek totiž vyžaduje poměrně solidní věcnou obeznámenost s problematikou a také detailní studium podkladové zprávy sekretariátu WTO. Zatímco víceméně diplomatický projev, jakých lze v zápisech z jednání TPRM nalézt řadu, je dle našeho názoru možno připravit za velice krátkou dobu, kladení předběžných otázek předpokládá, že přezkoumávající stát musí daný přezkum brát skutečně vážně a aktivně s informacemi sekretariátu pracovat.¹¹ Mimo jiné proto ostatně dvěma indikátorům týkajícím se otázek přiřítáme v našem agregovaném indexu stejnou váhu jako celkem čtyřem indikátorům zachycujícím prohlášení na jednáních TPRB. Opět nijak nechceme snižovat váhu političtějších a obecnějších vyjádření

v rámci jednání TPRB, ale soudíme, že stát, který by systematicky pomíjel i onu techničtější část TPRM, založenou na kladení konkrétních otázek, nelze považovat za stát plně aktivní. To platí částečně o prostém indikátoru „účast na otázkách“ (*uno*), tj. kolikrát stát položil alespoň jednu otázku, ale o to více u indikátoru zachycujícího „počet otázek“ (*mno*).

Na závěr této sekce bychom se měli vyjádřit k velice podstatnému aspektu zde představovaných dat, a sice k míře přidané hodnoty zdrojově náročného kvalitativního kódování a obsahové analýzy textů ve srovnání s prostým kvantitativním přístupem. Vyplátí se prostá početní data o tuto kvalitativní část, založenou na obsahové analýze, doplňovat, jestliže zjišťujeme, že hodnoty dílčích indikátorů jsou vzájemně poměrně vysoce korelovány? Naše odpověď na tuto veskrze praktickou otázku má dvě části. Zaprvé, pokud chceme pouze měřit posuzovací aktivitu států v TPRM a získat například jeden robustní index, pak je kvalitativní část založená na kódování projevů v jistém smyslu nadbytečná. Jinými slovy, pokud budeme například v další fázi výzkumu chtít měřit agregovanou aktivitu států napříč dlouhým obdobím, víme díky zde představeným výsledkům, že čistě kvantitativní (a na sběr levnější) data postačují. Ostatně pokud zformulujeme alternativní agregovaný index aktivity, který zcela pomíjí údaje získané kvalitativním kódováním dat, jsou jeho hodnoty od stávajícího agregovaného indexu prakticky k nerozeznání.¹² Zadruhé, pokud však chceme získat úplnější obraz o povaze celého mechanismu, například o pojednáváních tématech nebo o kritičnosti států v celém procesu, je přirozeně kvalitativní analýza nezbytná. Navíc lze mezi státy pozorovat zajímavé odlišnosti v tom, které aspekty aktivity zdůrazňují, například co do srovnání prosté účasti na zasedáních TPRB s účastí hlubokou a kritickou. Celkově pak platí, že vzhledem k tomu, že systematické empirické studie mechanismu TPRM dosud v odborné literatuře v podstatě zcela absentují, je pro jeho chápání kvalitativní vhléd založený na obsahové analýze zcela zásadní.

* * *

Naše data a následná analýza odhalily, že existují čtyři členské státy nebo aktéři WTO, kteří vyvíjejí relativně vyšší posuzovací aktivitu v TPRM. Jde o Čínu, EU, Kanadu a USA. Naproti tomu ve zkoumaném období let 2013–2014 zhruba jedna třetina členů nepoložila ani jednu písemnou otázku a nevystoupila ani jednou na zasedání TPRB s prohlášením. Celková data nicméně odhalují relativně vyrovnané rozložení posuzovací aktivity mezi členy WTO. Poměrně vysoké umístění značného počtu středně velkých zemí a středněpříjmových, nebo dokonce nízkopříjmových zemí podle zkonstruovaného indexu posuzovací aktivity svědčí o poměrně značné vyrovnanosti podílu jednotlivých zemí.

I z hlediska širších souvislostí mezinárodní politiky je zajímavé, že takzvané rostoucí velmoci v míře aktivity v TPRM prakticky dosahují obdobných hodnot jako tradiční mocnosti. Toto pozorování platí zejména pro Čínu, o něco menší měrou pak i pro Brazílii a Indii. Naopak Rusko a především Jižní Afrika, jako další státy uskupení BRICS, patří v TPRM mezi pasivní státy. Na jednu stranu tedy stále platí, že tradiční mocnosti do jisté míry táhnou každodenní činnost WTO, na druhou stranu však Čína již za ostatními hlavními ekonomickými hráči nikterak nezaostává a u několika dalších rostoucích mocností není jejich odstup příliš výrazný. Práce WTO už rozhodně nestojí pouze na tradičních velmocích, kterými byly USA, EU, Kanada a Japonsko. Alespoň co se TPRM coby monitorovacího mechanismu WTO týče, tradiční mocnosti a tahouny globálního obchodního režimu dohánějí Čína, Indie, Brazílie a rovněž další státy.

Porovnání posuzovací aktivity států z hlediska jejich různých indikátorů ukázalo, že státy v zásadě vykazují stejnou nebo podobnou míru aktivity napříč jejich různými dílčími indikátory. Od celkové míry aktivity a jejich dalších indikátorů se systematicky odlišuje pouze jeden z indikátorů, kterým je počet kladených písemných otázek. Čtyři nejaktivnější členové WTO, tedy USA, EU, Čína a Kanada, vykazují v rámci tohoto indikátoru kvalitativně vyšší míru aktivity než ostatní členové. Naproti tomu Brazílie nebo Indie se dosud

do kladení otázek obdobně výrazně nezapojily. Navíc více než polovina států v rámci celého zkoumaného období vůbec žádné otázky nezformulovala. Další výzkum TPRM by se mohl ubírat následujícími dvěma směry. Zaprvé úplná empirická analýza Mechanismu by samozřejmě musela zohlednit i jeho další vstupy, zejména zprávy států a zprávy sekretariátu WTO. Přínosné by samozřejmě bylo prozkoumat působení TPRM i v delším časovém období, byť tato ambice by ze zjevných důvodů byla v rozporu s kvalitativním a hlubším analyzováním obsahu jeho vstupů. Zadruhé bychom za další logický krok považovali i vysvětlení rozdílů v posuzovací aktivitě jednotlivých států. Jak ukazují zjištěná předložená v tomto článku, členské státy vykazují výrazné a intuitivně ne vždy zcela srozumitelné rozdíly ve vlastní posuzovací aktivitě. Bylo by proto smysluplné shromáždit data vztahující se k daným rozdílům v delším časovém rámci a vytvořit a otestovat jejich možná vysvětlení.

¹ Česká terminologie týkající se TPRM není jednoznačná. Oficiální překlad Dohody o zřízení WTO používá termín „Mechanismus přezkoumávání obchodní politiky“ (Ministerstvo zahraničních věcí ČR 1995). Souběžně s tím se však používá termín „Mechanismus prověrek obchodní politiky“ (Štěrbová a kol. 2013: 131–133; částečně též Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR 2010). V tomto textu používáme pro označení Mechanismu jako takového termín „přezkoumávání“, zatímco jednotlivá přezkumná řízení označujeme jako „přezkumy“.

² Příloha k textu je dostupná online na internetové adrese <https://mv.iir.cz/public/files/MV2016-4_Karlas_Parizek-apidix.pdf>.

³ Implementace označuje proces, v němž se rozhodnutí přijatá v rámci příslušné instituce převádějí do praxe. Kompliance vyjadřuje soulad mezi jednáním aktérů a rozhodnutími a pravidly instituce.

⁴ Všichni autoři nicméně nepoužívají pro sběr a hodnocení informací týkajících se implementace a compliance zastřešující termín monitorování. Například Mitchell vychází z užšího chápání monitorování, které pro něj představuje jeden ze vstupů informačních systémů, spolu s podáváním zpráv a ověřováním (Mitchell 1998).

⁵ Přesněji řečeno, přezkoumávající stát může učinit během jednoho zasedání ještě další prohlášení reagující na průběh zasedání v prvním dni. Pokud bychom chápali tuto dodatečnou sadu komentářů a otázek jako prohlášení, museli bychom rozlišit mezi základním a doplňujícím prohlášením. Když tento text používá termín „prohlášení“, myslí se tím základní prohlášení.

⁶ Mezi členské státy (aktéry) WTO, s nimiž jsme komunikovali, patřily Evropská unie, Francie, Indonésie, Jižní Korea, Kanada, Německo, Thajsko a Velká Británie.

⁷ Protože některé výroky spadají do obou kategorií, je součet obou typů výroků vyšší než počet všech výroků o politikách (4170).

⁸ Opět platí, že k některým výročkům se váže více než jedno téma a více než jedno kritické hodnocení. To znamená, že počet hodnotících výroků převyšuje počet výroků o compliance.

⁹ Jak bylo zmíněno, státy zasílají své otázky přezkoumávanému státu několik týdnů před vlastním jednáním TPRB. Vedle toho mohou i během jednání položit další písemné otázky. V této analýze všechny takto písemně položené otázky slučujeme a hodnotíme jejich celkový počet.

¹⁰ BRICS se používá jako akronym pro společné uskupení takzvaných nastupujících velmocí tvořené Brazílií, Čínou, Indií, Jižní Afrikou a Ruskem.

¹¹ Jako důležitý zdroj pro formulaci otázek fungují pro členské státy i jejich zastupitelské úřady v přezkoumávaných státech (Představitel sekretariátu WTO 2015). Tyto mohou, často ve vazbě na zájmy, které mají v dané zemi firmy pocházející z přezkoumávajícího státu, vytvářet klíčové podněty pro tvorbu otázek. Tím se dá i vysvětlit výraznější aktivita větších států při kladení otázek.

¹² Konkrétně jsme použili index složený z indikátorů *uno*, *mno* a *unp* a čtvrtého indikátoru, zachycujícího počet výroků jednotlivých zástupců (států), konkrétně tedy podíl státu na počtu všech výroků pronesených na jednáních TPRB. Každý z těchto indikátorů měl v indexu stejnou váhu, 25 %. Korelace mezi tímto ryze kvantitativním indikátorem a naším indikátorem IAS se blížila $r = 1$, v závislosti na přesnosti zaokrouhlení.

Literatura

- Abbott, Kenneth W. – Snidal, Duncan (1998): Why States Act through Formal International Organizations. *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 42, No. 1, s. 3–32, <doi:10.1177/0022002798042001001>.
- Binder, Martin – Heupel, Monika (2015): The Legitimacy of the UN Security Council: Evidence from Recent General Assembly Debates. *International Studies Quarterly*, Vol. 59, No. 2, s. 238–250, <doi:10.1111/isqu.12134>.
- Blackhurst, Richard (1988): Strengthening GATT Surveillance of Trade Related Policies. In: Hilf, Meinharf – Petersmann, Ernst-Ulrich (eds.): *The New GATT Round of Multilateral Trade Negotiations: Legal and Economic Aspects*. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers.

- Bown, Chad P. (2005): Participation in WTO Dispute Settlement: Complainants, Interested Parties, and Free Riders. *The World Bank Economic Review*, Vol. 19, No. 2, s. 287–310, <doi:10.1093/wber/lhi009>.
- Busch, Marc L. – Reinhardt, Eric – Shaffer, Gregory (2009): Does legal capacity matter? A survey of WTO Members. *World Trade Review*, Vol. 8, No. 4, s. 559–577, <doi:10.1017/S1474745609990085>.
- Collins-Williams, Terry – Wolfe, Robert (2010): Transparency as a trade policy tool: The WTO's cloudy windows. *World Trade Review*, Vol. 9, No. 4, s. 551–581, <doi:10.1017/S1474745610000303>.
- Conceição-Heldt, Eugénia da (2011): *Negotiating Trade Liberalization at the WTO: Domestic Politics and Bargaining Dynamics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Conzelmann, Thomas (2007): Beyond the Carrot and the Stick: State Reporting Procedures in the World Trade Organization and the Organization for Economic Cooperation and Development. Prezentováno v International Studies Association Meeting, Chicago, IL.
- Conzelmann, Thomas (2013): Peering at the peers: How do peer reviews among states take shape in four international organizations? Prezentováno na 41st ECPR Joint Sessions of Workshops.
- Cox, Robert W. – Jacobson, Harold Karan (eds., 1974): *The Anatomy of Influence: Decision Making in International Organization*. New Haven: Yale University Press.
- Dai, Xinyuan (2002): Information Systems in Treaty Regimes. *World Politics*, Vol. 54, No. 4, s. 405–436, <doi:10.2307/25054198>.
- Davis, Christina L. – Bermeo, Sarah Blodgett (2009): Who Files? Developing Country Participation in GATT/WTO Adjudication. *The Journal of Politics*, Vol. 71, No. 3, s. 1033–1049, <doi:10.1017/S0022381609090860>.
- Deere, Carolyn (2011): *The Implementation Game: The TRIPS Agreement and the Global Politics of Intellectual Property Reform in Developing Countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Ghosh, Arunabha (2010): Developing countries in the WTO Trade Policy Review Mechanism. *World Trade Review*, Vol. 9, No. 3, s. 419–455, <doi:10.1017/S1474745610000261>.
- Hoekman, Bernard – Kostecki, Michael (2009): *The Political Economy of the World Trading System: The WTO and Beyond*. Oxford – New York, NY: Oxford University Press.
- Joachim, Jutta – Reinalda, Bob – Verbeek, Bertjan (eds., 2007): *International Organizations and Implementation: Enforcers, Managers, Authorities?* London: Routledge.
- Jo, Hyeran (2008): *Monitoring Compliance: The Design of Monitoring Institutions in International Cooperation*. University of Michigan PhD thesis.
- Jönsson, Christer – Tallberg, Jonas (1998): Compliance and Post-Agreement Bargaining. *European Journal of International Relations*, Vol. 4, No. 4, s. 371–408, <doi:10.1177/1354066198004004001>.
- Keohane, Robert O. (1984): *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Kim, Moonhawk (2008): Costly Procedures: Divergent Effects of Legalization in the GATT/WTO Dispute Settlement Procedures. *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 3, s. 657–686, <doi:10.1111/j.1468-2478.2008.00519.x>.
- Krasner, Stephen D. (1982): Structural Causes and Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables. *International Organization*, Vol. 36, No. 2, s. 185–205.
- Krippendorff, Klaus (2004): *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. 2nd edition, London: SAGE Publications.
- Laird, Sam (1999): The WTO's Trade Policy Review Mechanism – From Through the Looking Glass. *World Economy*, Vol. 22, No. 6, s. 741–764, <doi:10.1111/1467-9701.00230>.
- Laird, Sam – Valdés, Raymundo (2012): The Trade Policy Review Mechanism. In: Narlikar, Amrita – Dauntton, Martin – Stern, Robert M. (eds.): *The Oxford Handbook on The World Trade Organization*. Oxford: Oxford University Press, s. 463–484.
- Lang, Andrew – Scott, Joanne (2009): The Hidden World of WTO Governance. *European Journal of International Law*, Vol. 20, No. 3, s. 575–614, <doi:10.1093/ejil/chp041>.
- Mavroidis, Petros C. (1991): Surveillance Schemes: The GATT's New Trade Policy Review Mechanism. *Michigan Journal of International Law*, Vol. 13, s. 374.
- Mitchell, Ronald B. (1998): Sources of Transparency: Information Systems in International Regimes. *International Studies Quarterly*, Vol. 42, No. 1, s. 109–130, <doi:10.2307/2600819>.
- Narlikar, Amrita (2003): *International Trade and Developing Countries: Bargaining and Coalitions in the GATT and WTO*. London: Routledge.
- Neuendorf, Kimberly A. (2002): *The Content Analysis Guidebook*. London: SAGE Publications.
- Qureshi, Asif (1990): The New GATT Trade Policy Review Mechanism: An Exercise in Transparency or Enforcement. *Journal of World Trade*, Vol. 23, No. 3, s. 147–160.
- Rickard, Stephanie J. (2010): Democratic differences: Electoral institutions and compliance with GATT/WTO agreements. *European Journal of International Relations*, Vol. 16, No. 4, s. 711–729, <doi:10.1177/1354066109346890>.
- Rittberger, Volker – Zangl, Bernhard (2006): *International Organization: Polity, Politics and Policies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sattler, Thomas – Bernauer, Thomas (2011): Gravitation or discrimination? Determinants of litigation in the World Trade Organisation. *European Journal of Political Research*, Vol. 50, No. 2, s. 143–167, <doi:10.1111/j.1475-6765.2010.01924.x>.

- Seibel, Kristan (2013): *Veriffiation Mechanisms in International Agreements*. Prezentováno v American Political Science Association.
- Štěrbová, Ludmila a kol. (2013): *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada.
- Zhang, Xin (2003): Implementation of the WTO Agreements: Framework and Reform. *Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol. 23, No. 2, s. 383.
- Zhou, Zhaofeng (2008): *The Impact of the World Trade Organisation on the Formulation of the Antimonopoly Law of the People's Republic of China*. PhD thesis, University of Glasgow.

Dokumenty

- Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (2010): Prověrký obchodních politik ve WTO, <<http://www.mpo.cz/dokument7880.html>>.
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR (1995): Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 191/1995 Sb.
- Představitel sekretariátu WTO (2015): Rozhovor s představitelým sekretariátu WTO. 15. 10. 2015.
- Představitel státu A (2015): E-mailová komunikace s představitelým státu A. 19. 6. 2015.
- Představitel státu B (2015): Rozhovor s představitelým státu B. 24. 6. 2015.
- Představitel státu C (2015): E-mailová komunikace s představitelým státu C. 29. 6. 2015.
- Představitel státu D (2015): Rozhovor s představitelým státu D. 3. 7. 2015.
- Představitel státu E (2015): E-mailová komunikace s představitelým státu E. 13. 8. 2015.
- Představitel státu F (2015): Rozhovor s představitelým státu F. 18. 8. 2015.
- Představitel státu G (2015): E-mailová komunikace s představitelým státu E. 13. 8. 2015.
- Představitel státu H (2016): Rozhovor s představitelým státu H. 29. 1. 2016.
- World Trade Organization (1995): Uruguay Round Agreement, Annex 3: Trade Policy Review Mechanism.

Poznámka

Děkujeme výzkumným asistentům Ekaterině Ananyevě, Nikole Klímové a Ondřeji Rosendorfovi za práci na sběru dat pro tento výstup, na kterém se podíleli. Výzkum pro tento článek byl podpořen Grantovou agenturou ČR v rámci projektu GA15-12533S „Členské státy ve WTO: preference, dodržování závazků a monitorování“.